

Mevlânâ Güldestesi

BU KİTAP;

718. VUSLÂT
YILDÖNÜMÜ
HZ. MEVLÂNÂ HAFTASI
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİNDEN
OLUŞMAKTADIR.

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

YAYIN NO: 7

1993

KÜLTÜRÜMÜZDE HZ. MEVLÂNÂ

PROF. DR. SAFFET SOLAK

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi

Dermatoloji Ana Bilim Dalı Başkanı

İçinde bulunduğumuz dönem madde devridir. Bütün kurumları ile hemen tüm insanlar, maddenin kesâfetinde boğulmuşlardır. Terbiyede, ahlâk ve davranışlarda, mânânın letâfetinden mahrum kalmışlardır. Bu nedenle günümüzün insanı her yerde bunalmalar geçirmektedir. Harpler, terörler, uyuşturucu madde kullanımı, açlık, zührevî hastalıklar, yirminci asrın vebâsı (AİDS)... Daha neler neler, hep bu asırdaki madde terbiyesindeki olumsuzlukların getirdiği felâketlerdir.

Bugün insanın insana bakışı, hayvana bakışından aşağı; adeta herhangi bir cansız cisme bakışına eş!.. Meselâ, kendi mesleğimden misal verecek olursam: hekimin hastaya bakışı, genellikle, marangozun tahtaya bakışından farksız!.. Hastanın hekime bakışı ise, eski Yunanlıların sağlık heykeline, şifa putuna bakışına benzer!.. Kurtulmayı daimâ hekimden bekler! Halbuki hekim acizlikle malûl, gücü ve yapacağı iş mahdûd olan bir kuldur. Herşeye kâadir ve muktedîr olan, derdi veren, gerçek dermânı bilen Allah'ı ne hekim, ne de hasta hatırlar! Hekimlik böyle olduğu gibi, bütün sahalarda ve tüm insanlar da aynı durumda!..

İşte böyle bir devirde, Hz. Mevlânâ'nın o kıymetli eseri,

mânâ âleminin müşîri *Mesnevî* adındaki kitabı okunduğu zaman anlaşılır ki, bir çok güzellikleri yanında, aynı zamanda bu kitab, *muazzam bir terbiye kitabıdır. İnsanlara kalıbından ziyâde kalbinden haber verir.* Hayat denilen bu sahneye nerden geldiğini, daha sonra nereye götürüleceğini anlatır. Hayatın asıl gayesinin neden ibâret olduğunu öğretir. İnsan denilen bu muazzam varlığın, hayatta ayağının kayacağı yerlere işaret eder. Ruhen yükselmenin, kemâlâta doğru tekâmül etmenin metodlarını verir. Bugünün maârifinde verilen bilgilerin üstünde ve çok ötesinde irfâniyet kapılarını açar. Filhakika günümüzde verilen bilgilerin etkisi mezara kadardır. Mezardan ötesi bugünkünün sahasına girmez. Halbuki Hz. Mevlânâ ve benzerlerinin eğitiminde öğretilenler *ledünnî* ilimlerdir. Etkisi hem bu geçici hayatta, hem de bundan sonraki ebedi hayatta sözkonusudur. Bu zatlar bu ilimleri, Peygamberimizin öğrettiği yoldan almışlardır.

Peygamberimiz (S.A.V.)'in, bir *zâhirî* ve bir de *bâtınî* ilmi vardır. İslâm âlimleri, Peygamber Efendimizin vârisleridirler. Zâhir ilmine vâris olanlara *â l i m* denir. Bâtın ilmine vâris olanlara da *â r i f* denir. Hem zâhirî ve hem de bâtınî ilmine vâris olanlar ise *m ü r ş î d* lerdir. Yeni nesiller bunlardan habersizdir. Bu münâsebetle tariflere yer vermek istedim. Hz. Mevlânâ bu üçüncü grubu dahildir. İnsan yetiştirmekle görevlidir.

Nitekim hoşgörüsünden çok söz edilir. Gerçekten, insanı aydınlatmak için davet eder. Hiç kimsenin, hiçbir çukurluğuna bakmadan dâvet eder. Kendini vazifeli bildiği için, aydınlatmak için çağırır. Şâyet kültürümüzdeki tahribâtı

tamir etmek istiyorsak, Hz. Pîr'in bu davetine icâbet etmemiz gerekir. Bugün burada dikkatlerinizi dışarıya, yani objektif alana değil, içeriye, sübjektif alana teksîf ederek, Hz. Mevlânâ'nın *fikirleri ve metodu* hakkında bilgi vermek istiyorum.

Filhakika, insanın iki veçhesi vardır: biri halka bakar, diğeri Hakk'a bakar. Halka bakan yüzü sesli/sözlü yüzüdür, dış yüzüdür, kendi dışındaki sahneye hitâb eder veya ona muhatap olur. Hakk'a bakan yüzü ise, insanın sessiz/sözsüz yüzüdür, o kendi iç âlemidir; Allah'a hesap vermesi de bu yüzü ile olur.

Şimdi herbirimiz kendini yoklasın, kendimizi yoklayalım! İç âlemimize dönüp de Allah ile meşgul oluyor muyuz, yoksa olmuyor muyuz? Dış âlemdeki işlediğimiz işlerin iç âlemimizde değerlendirmesini, Allah'a karşı bir sorumluluk duygusu içinde değerlendirmesini yapıyor muyuz? Yoksa hiç böyle bir zahmete girmiyor muyuz? İnsanın kendi iç âlemine girerek yaşamasına *enfüsî hayat* adı verilir. Hz. Mevlânâ'nın çabaları insanda enfüsî hayatı uyandırarak mâmûr kılmaktır.

Hz. Mevlânâ'yı tarif ederken, *şâirliği* üzerinde çok dururlar. Evet, yüksek bir şairdir fakat, şiiri bir *vasıta* olarak kullanmıştır. Zaten kendisi söylüyor: "*Benim için şiir nedir ki, ondan iftiharla bahsedeyim? Bende ki fen, şairlerinkinden başka bir şeydir.*" Yine tarif ederken, *hümanist* olduğunu söylerler. Yani, insan sevgisine sahip bulunduğunu ifade etmek isterler. Ama hümanizmdeki insan sevgisi ile Hz. Mevlânâ'daki sevgi köken itibarıyla

çok farklıdır. Hümanizmdeki sevgi, Allahsızların sevme ihtiyacından doğan bir sevgidir. Yani sun'î bir sevgidir. Köksüz olduğu gibi, meyvesiz bir sevgidir de...

Halbuki mü'minlerdeki sevgi, Allah'a imân etmenin adetâ şartlarındandır. **"İmân etmedikçe selâmete eremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de imân etmiş olmazsınız"** emri vardır. Mü'min inanır ki, *yaratılışın esası sevgidir*. Cenab-ı Hak kâinatı kendine has *"Hubb-i Sübhânî"* si ile yaratmıştır. Yaratılışın mayası sevgidir. Dikkat edersek her birimiz, annemizle babamız arasındaki sevginin meyvesiyiz. Bu dahi, yaratılışın esasının sevgi olduğunun delilidir.

Diğer önemli bir husus; şöyle genellikle, insanların yaşayış tarzlarına bakacak olursak, bunları ikiye ayırabiliriz: Bir kısmı vardır, daima yaratıcısı, sahibi ile beraber olarak yaşar. Her işinde O'nun gözetimi altında bulunduğunu hisseder ve işlerini böyle yürütür. Diğer bazıları da, bu hisden tamamen yoksundur. Şayet inanç sahibi ise, ancak ibâdet sırasında, belki rükûsunda, secdesinde huzurda bulunduğunu idrâk edebilir; fakat genellikle burda bile dış yüzüne hitab eden dünya hayatının meseleleri ile, bunların hayali ile meşguldür! İnanç sahibi olmayanlar için zaten söz konusu değildir!

Halbuki insan *"ilahi emânet"* i hâmindir. Bu emânet, her nefesde Allah ile olmak, O'ndan gâfil olmama hassâsıdır. Emânet budur. Emânet, Hakk'ın kemâli ile zuhûrudur. Hakk'ın tam anlamı ile zuhûru, Hakk'dan gâfil olmayacak şekilde yaşamakla mümkündür. Kendimizi sık sık yok-

layarak: *böyle miyiz, değil miyiz?* konusunu vicdanımızda aydınlatmamız icab eder. Kendimizi bırakıp başkasının dedikodusunu yapmaktan ne çıkar?! İşte Hz. Mevlânâ bunların muâllimidir.

Efendim; İslâm'da bir israf konusu vardır. Bilhassa yemekten sonra genellikle *sofra duası* yapılır: "**Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz**" anlamındaki ilâhî emir okunur. Elbette buradaki "**israf etmeyiniz**"ın mânâsı, mutfakta kabak soyarken etli soymayınız, ocaktaki yemeği yakmayınız, kumaşı yanlış kesmeyiniz... gibi şeyler değildir. Bunlar da israf olmakla beraber çok basit mevzulardır. Bunların hepsi, netice itibariyle cîfeye inkılâb edecek şeylerdir. Toprakten gelmişler, toprağa döneceklerdir.

Asıl israf, Hakk'dan gelib Hakk'ka dönen insan hayatının, Hakk'dan gâfil olarak geçirilmesidir. Yani emirdeki anlam: "*Yiyiniz, içiniz fakat bunlardan hasıl olan kuvvetleri, faaliyetleri Allah'tan gâfil olarak geçirmeyiniz! Bunları Allah'ın rızası haricinde sarfetmeyiniz! Aklınızı hayra kullanınız. Gücünüzle zulmü önleyiniz. Servetinizle düşmüşün elinden tutunuz. Yetkilerinizle adâleti tesis ediniz. İlminizle bu âleme gelişin / gidişin mânâsını öğreniniz ve sonra öğretiniz... Bunlar Allah'ın emirleridir. Yiyip içtiklerinizden hasıl olan kuvvetleri bunlara sarfediniz ki, boşa gitmesin onlar...*"

Zaman... Gelecekte gelir, geçmişe akar; devamlı olarak. Geçtikten sonra geri çevirmek mümkün değildir. Bu itibarla ki, Allah'dan haberimiz olmadan yaşadığımız anların telâfisi mümkün değildir. Yani o israf, kabili telâfi

değildir. Onun için bir büyük ârif kişi: "*Ya Rab! Savmın, salâtın, hacc ve zekâtın kazası çok; fakat Sensiz geçen zaman-ı hayâtın kazası yok!*" diyor. Ne kadar güzel değil mi!? "*Sensiz geçen zaman-ı hayatın kazası yok!?*". O kadar ince bir beyân ki! Hattı zâtında insan, Hakk'tan gafil yaşamadığı sürece; savmın da, salâtın da ve diğerlerinin de hiç birisi kazaya kalmaz!

Pekiye, *netice itibariyle bütün bunlardan ne çıkar?* diye bir soru sorulabilir. Ne çıkar olur mu? İnsan ve toplum hayatı bu mercîye girdiği andan itibaren bütün dâlevereler, tüm sahtelikler, şakîlikler, aldatmalar, atlatmalar... hepsi söner! Günümüzde dünya böyle bir reçete arıyor işte!.. O insan hakları gibi parolalar, *Birleşmiş Milletler* gibi teşekküller toplanır toplanır dağılır fakat bir türlü insanlığın "*âââh!*" sedâsına devâ bulamaz! Çabalarında samimî iseler yukarıdaki reçeteye bir gün sarılacaklar. Samimiyetten uzak iseler yazık bunca isrâfa!...

Allah ile beraber yaşamının mânâsını insanlara anlatmak zor olduğu için, zira bu iş bir aşk işidir. Aşkın ise lisânı yoktur. Onun için anlatması zordur. Tabii buradaki aşk romanda okunan aşk değildir. Konudan uzaklaşmamak için kısaca tarif vermekle yetineceğim. Nefislerde husûle gelen sevgiye *ş e h v e t* denir. Ruhlarda hasıl olan muhabbete ise *a ş k* denir. Bunu da anlatmak zordur. Bu nedenle somut kavramlarla anlatılmaya çalışılmıştır.

Leylâ ile Mecnûn hikâyesi büyük aşk hikayelerindedir. Mecnûn diyor ki: "*Ben güneşin niçin doğduğunu bilirim: Leylâ'nın güzelliğini göstermek için. Gecenin niçin geldiğini*

bilirim: Leylâ'nın güzelliğini yabancıya göstermemek için. Yağmurun niçin yağdığını bilirim: Leylâ'nın seyran edeceği yerlerin çimenlik olması için. Kuşlar, o yandan geliyorsa Leylâ'dan selam getirir. Bu yandan gidiyorsa, benden haber götürür!" Kısaca, Mecnûn'un gözünde her meselede Leylâ var. İşte, imânda aşk mertebesine ulaşmış bir mü'min için de, her meselede *Mevlâ* var! Mecnûn her ânını Leylâ ile yaşıyor. **Mü'min de her anını Mevlâ ile yaşar.**

Mecnûn, birgün bir köpek buluyor; hemen kucaklayıp öpüyor ve onu gayet hürmetli ve muhabbetli olarak evinin önüne kadar getiriyor. Durumu görenler: "*Mecnûn'da yine bir hal var, bakalım altından ne çıkacak*" diye merak ediyorlar. Onlardan rica ediyor: "*Şu hayvanı biraz oyalayın*" diyerekten ve kendisi içeriye giriyor. Müstesnâ bir sofraya hazırlıyor.. Gümüş tabaklar içerisinde, etlisiyle sütlüsüyle yemekler, peçetesini de ihmal etmiyor. Getirip köpeğin önüne koyuyor, ikram ediyor yani. Etrafındakiler soruyorlar: "*Nedir maksudın Mecnûn? Alt tarafta bir köpek, işkembe atsan da yer, kemik atsan da kemirir! Bu kadar izzet ve ikrâmdan gayen nedir?*" diye merak ediyorlar. O da cevap veriyor: "*Bu sizin bildiğiniz köpeklerden değildir. Bu köpek, Leylâ'nın memleketindeki sokaklarda gezen köpeklerdendir.*"

Büyük insanlar, insanlar arasında muhâbbeti ve sevgiyi tesis etmek için, böyle somut hikayeler tanzîm etmişler. Demek isterler ki: **Mecnûn, Mecnûn iken Leylâ'nın hatırını bu derece gözetir de, sen âkil olduğun halde Mevlâ'nın hatırını hiç gözetmez misin!?** Mecnûn Leylâ'yı hatırlar ve bu yüzden köpeğe insan mu-

amelesi yapar; fakat sen Mevlâ'yı unutursun ve insana köpek muamelesi yaparsın! Yakışır mı?

Hz. Mevlânâ, insanları birbirlerine karşı sevgide, muhâbbetde böylesine geliştirmeye çalışan büyük bir zâtdır. İnsanların böyle terbiyeye ihtiyaçları vardır. Bu önemli bir ihtiyaçtır. Sağlanmaması halinde yeryüzü muazzam bir felâket sahnesi olur. Bu bir tahmin değil, gerçekler ortadadır.

Asrımızda tekâmül, yalnızca teknolojiye münhasır kaldı ve insanlar, insan olduklarını unutarak vahşete daldı. Vicdânen terbiye edilmekten yoksun kalınca, ilmîni dehşette, tekniğini vahşette kullandı... Netice itibarıyla denizler yandı, toprak kana boyandı. Çok yazık oldu muhakkak!

Hz. Mevlânâ'nın temsil ettiği terbiye sisteminde ve vicdanî olgunlaşmada, değil insan insanı öldürmek, bir kişinin mahcûbiyete sevk edilmesi dahi arzu edilmez, kimsenin yüzünün kızarması istenmez. Bakınız buna dâir bir örnek vermek isterim:

İstanbul'da birisi, bir dükkan kiralıyarak bal ticaretine başlamış. Dostlarından *Mevlevî dervişi Ahmet Efendi* namında birisi de tesâdüfen oradan geçerken bunu görmüş. Memnûn olmuş. "*Hayırlı mübârek olsun!*" demiş ve nezâket icâbı siftah olsun diye, bir kilo bal istemiş. Balını almış ve iyi dileklerle ayrılmış. Birkaç gün sonra dükkana başka birisi gelmiş ve: "*Ahmet Efendi'nin selamı var, bir kilo bal daha vereceksin*" demiş. Balcı da vermiş. Sonra bu tevalî etmiş, birkaç günde bir "*Ahmet Efendi'nin selamı var, iki kilo..... Ahmet Efendinin selamı var, bir kilo...*" Epeyce

bal götürmüş. Aradan bir ay kadar geçmiş, Ahmet Efendi yine oradan geçerken uğramış hal hatır sormak için ve sormuş: *"Nasıl işler, epeyce açıldı mı?"* diyerekten. Balcı da: *"Efendim! Teşekkür ederim; galiba bizim başlıca müşterimiz siz oluyorsunuz!.."* deyince, Ahmet efendi pek bir şey anlayamamış ve ne demek istediğini anlattırmış. Dükkanın arka kısmında, büroda bu konu konuşulurken, o adam yine gelmiş: *"Ahmet Efendi'nin selâmı var, iki kilo bal istiyor!.."* deyince, dükkancı Ahmet Efendi'ye göstermiş yavaşca: *"İşte yine geldi. Ne emredersiniz? Haddini bildirelim mi yoksa..?"* diye teklif edince, Ahmet Efendi demiş ki: *"Bunu mahcûb duruma düşürmek bize yakışmaz! Sen yine, ne istiyorsa ver, hesabın tamanını da çıkar ben ödiyeyim. Ancak, bundan sonra yine geldiğinde: 'Ahmet Efendi'ye lâıyk malımız maalesef kalmadı, kendisine hürmetlerimizi bildiriniz' diyerek ayağını buradan kesmeye çalış..."*

İşte, Hz. Mevlânâ'nın terbiye ettiği bir Ahmet Efendi'nin hoşgörüsü!.. Ama bu zât, hoşgörüyü Mevlâ'nın hatırı için yapıyor. Yoksa ne menfaati var, fuzûlî ödemedi gayrı.

Hz. Mevlâna işte insanları böyle kemâlâta doğru tekâmül ettiren bir Zat-ı Âlîdir. Şimdi biz, şöyle sessiz sözsüz kendimizi bir yoklayalım bakalım: Ahmet Efendi olabilir miyiz!? Biraz zor!...

Hülâsa bizler, bedenimizle üzerinde yaşadığımız arzın câzibesinde bulunduğumuz gibi, ruhumuzla da, insan olabilmemiz için, mânâ semâsının câzibesinde bulunmamız icâb eder. Şu en büyük özelliğimiz, akıl sahibi kılınmış

olmamızdır. Akıl ise semâvî câzibenin dışında kalacak olursa başa belâdır. Yeryüzünün sıkıntısı bu nevi' akla sahip olanların yüzündendir.

Biz, dünya hayatında yaşarız da, bunun mahiyetini bilmeyiz. Bütün sofiler gibi, Hz. Mevlânâ bize dünya'yı da öğretir. Bu âleme "*m i h n e t â l e m i*" demişler. İkbâlinde Hüd'a, idbârında feciâ gizlidir. Yani, hayatın parlak günleri aldaticıdır, karanlık günleri felaketlerle doludur. Biz, en basit bir aletin tarifnâmesini okuruz da yaşadığımız dünyanınkini okumayız! Hayatı gelişigüzel kullanmaya çalışırız. Dünya için "*dâr-ı mihnet*" demişler! Bunu bilerek yaşayabilsek, birçok hayal kırıklıklarından kurtulmuş oluruz. Tuzaklardan kendimizi korumuş oluruz. Mevlevî evlerinde levhalar vardır: *Dünya bir acâib dâmedir, / Bundan halâs olan merdânedir...* Yani; dünya, anlaşılması zor olan bir tuzaktır! Bu tuzağa yakalanmadan yaşayanlar mert kimselerdir. Gâyet temiz ruhlu kişilerdir. Önemli olan da budur. *Temiz ruhlu* deyince aklıma geldi... Vaktiyle İstanbul hamamlarından birinde şöyle bir kitabe varmış:

**"Tıynetin nâ pâk ise,
hayr umma sen germâbeden
Önce tathîr-i kalb et, sonra tathîr-i beden."**

Yani: *"Kötü huylu, kirli karakterli bir kimse isen, hamamdan bir şey bekleme. Temizlenmek istiyorsan evvela kalbini temizle, sonra de bedenini..."* Günümüzün ölçülerine göre düşünürsek, böyle bir kitâbe, hamamcının aleyhinedir. Kazancına mâni olur. İşte, dünle bugünün zihniyetleri

arasındaki fark! Bizim gerçek ve tarihî kültürümüzde evvelâ fazilet, sonra ekonomi gelir. Kalbin temizliği, nefsin tasfiyesi anlamınadır. Bu ise fazîlettir. Günümüzde böyle şeyler düşünülmez. Kazançlı kimse olsun da, ne şekilde olursa olsun, önemi yok! Dün öyle değil. Dikkat edilirse, bu iki mısralık kitâbeden anlaşılıyor ki, hamamcı: "*Ben burada bir ticarethane çalıştırıyorum, başka konular beni alâkadar etmez!*" demiyor. Ticareti alet ederek, insanlara fazileti telkîn ediyor. "*Kalbini temizle, nefsini tasfiyeye tâbi tut*" diye oraya gelenlere tenbihatda bulunuyor. İşte Hz. Mevlânâ da, gayet usta ve etkin bir metodla nefsin tasfiyesini işleyen büyük bir Velî'dir. İnsanda Hakk'ı bulmaya mani olan en büyük put, *benlik putudur*. Bunu eritmenin ve Hakk'da fânî olmanın yollarını gösterir. Kendisinde benlik kalmayan kimse, her işi Hak nâmına yapar. Böyle olunca o iş, diğer insanların tab'ına muvâfık düşer. Filhakîka insan *ruh-i menfuhu* taşıyan mukaddes bir varlıktır. Ruh-i menfuh ise, Hakk'a aittir. Bu münâsebetle Hakk nâmına yapılan işler, sair kimselerin Tab'ına muvâfık düşer. Muvâfık düşünce, itiraz etmeye mahâl kalmaz. Netice itibâriyle insanlar arasında anlaşmazlıklar ve zıddiyetler kalkar. Böylece kavga kapısı kapanır. Aranan da bu değil mi!? Bakınız her yerde sulhun selâmetinden bahsediliyor. Sulhun devamı için garantiler aranıyor. Bunun çaresi de, -biraz önce bahsettiğim gibi- bizim kültürümüzde bulunuyor.

O halde muhterem dinleyicilerim! Siz, bu kültürün vârisleri değil misiniz? Alın mirâsınızı... Yaşanan hayat tarzına işlerlik kazandırın, sıkıntılardan kurtulmakta örnek olun, dünya da görsün ve o da kurtulsun! Ama sen

öyle yapmıyorsun ki! Bu ülkede bu mirası bırakanlara karşı duyulan nefret, hiç bir düşmana yöneltilmeyecek derecede şiddetli olmuş! Böyle olunca, kalan miras da devamlı horlanmış! Üstelik bütün bunlar da, medenîlik ve asrîlik (!) başlığı altında yürütülmüş! Neticede koskoca bir milletin evlâtları yeryüzünde son derece zavallı bir duruma düşmüşler.!

Mesnevî'de, bu gibi durumları temsîli olarak anlatan bir hikaye vardır: Padişah'ın bir doğan kuşu varmış. Sarayda bol ikram ve itinâ içerisinde, görkemli bir vaziyette yaşarmış. Birgün bir hata işlemiş. Bu fevkalâde güzel şartlardan sanki sıkılmış gibi, sarayı terketmiş!

Mesnevî, Kur'an ve hadislerin, değişik uslûbla tertib edilmiş, bir nevî tefsîridir. Kur'ân'da bir kavim vardır. Buldukları yerde zahmet çekmeden müstesnâ gıdalarla beslenirler. *Bıldırcın eti, Kudret helvası* gibi posasız maddeler onların besin maddeleridir. Ancak o nimetlerin kadrini ve kıymetini takdir etmekten âciz olan o kavim, posalı ve gazlı gıdaları arzu etmeye başlarlar ve Peygamberlerine müracaat ederek: "*bizi soğan, sarmısak, hıyar, acur ve mercimek yetişen yerlere götür*" derler. Bunlar gibi, doğan da, küfrân-ı nimette bulunarak sarayı terk ile firâr etmiş. Kenar mahallelerde bir kocakarının gecekondu tipindeki kulübesine misafir olmuş. Kocakarı o görkemli doğanı, pek ihmal edilmiş zannederek: "*Vah vah! Zavallı kuşcağız, seni kim bu hale getirdi? Tüylerin uzamış fakat kesen olmamış, tırnakların çengellenmiş düzelten olmamış, gagan eğilmiş doğrultan olmamış*" diyerek hayıflanmış. Tutmuş, misafire hizmet olsun diye, hay-

vancağızı semalarda gezdiren o güzel kanatlarını, avını çengelleyen tırnaklarını, simgesini teşkil eden gagasını kesmiş! Öte yandan Padişah, yana yıkıla doğanını ararmış. Dört cenâha haberler gönderilmiş, herkes seferber olmuş, doğanı aramaya çıkmış. Nihayet, kocakarının evinde bulmuşlar. Padişah gelmiş görmüş ki, doğan, tabir caizse tam kuşa dönmüş! Gecekinduda ocak dumanı ve islerin içinde doğan, mahzun ve melûl bir vaziyette, boynu bükük olarak Padişahın eline yaslanmış ve adeta iltica etmiş. Aynı zamanda Padişah'a dua etmeye başlamış...

Doğanın duası çok çarpıcı! Aslında bu duayı bizler, milletce yapmamız gerekir.. Filhakika tarihi tetkik edecek olursak, Cenab-ı Hak bize iltimas ederek büyük imkanlar lûtfetmiş. Dedelerimiz Kudretin karşısında boyun bükünce ve böylece imanı aklın üstünde tutunca, Allah da kudreti ile tecellî ederek, bütün imkân kapılarını açivermiş. Üç kıta üzerinde hükümran olmuşuz ve beş kıtada sözümüz geçmiş. Bu hâl, asırlarca devam etmiş. Fakat bir dönem gelmiş, artık ilâhî iltimâsdan maâlesef usanmaya başlamışız! Yani *dinsizlik modası* gelişmeye başlamış. Nihayet bugün o derecelere ulaşmıştır ki, meselâ inancı simgeleyen bir başörtüsüne dahi tahammül edemiyecek duruma gelmişiz! Gelmişiz de ne olmuş? İşte böyle bozuk bir ortam teşekkül etmiş. Ferdin ve toplumun yükünü taşıyan bazı kavramlar vardır: Sevgi, saygı, itimat, hürmet, ferâgat, fedakârlık... Bunların hepsi, Allah korkusu ve Peygamber sevgisi ile beslenen duygulardır. Aksi halde herkes ihtirasının zebûnu olur ve nihâyet yuvarlanır gider! Şimdi Padişahın doğanının, Padişaha yalvarmasını dinleyelim:

Ey Kerîm olan Şâh-ı Ezel! (Padişaha yalvarıyor ama, Şâh-ı Ezel Allah'dır). Sen iyilerden gayrısını kabul etmezsen, iyilerden başkasının yüzüne bakmazsan, kötüler nereye başvuracak!? Affetmek ve lûtfetmek Senin şânından ve sıfatlarındandır. Bu itibarla, şâyet günahkârlar olmazsa, Senin bu sıfatların nasıl meydana çıkacak!? Nerden belli olacak!? Hiç kabahat işlemezsek, Senin affedici ve bağışlayıcı sıfatlarından habersiz hale gelmez miyiz!? Ey Padişâh-ı Ezel! İşte, kabahatımı anladım ve pişmân oldum! Yani yeniden müslüman oldum! Her ne kadar kafirliğe heves ettimse de, yeniden İslâm'a girdim! Kendime özgü olan turnaklarımı kestiler!... Fakat Sen ikrâm eder de bana tekrar iltifat edersen, ben öyle bir gayrete gelirim ki, kâinatın kandili olan güneşin perçemini bile koparırım!... Yani güneşin şuâsını, senin kereminle kursundan ayırmaya kadir olurum, kâinata söz geçirir hale gelirim.

Evet Şâhım! Kanadımı kırdılar, kanadım gitti! Fakat Sen, beni okşarsan, bu okşamanın neticesindeki hareketimin karşısında, feleğin oyunu bile küçük kalır!

Ey Efendim! Eğer bana kudret keremini bağışlarsan, dağı yerinden koparırım. Eğer bana kudret kalemini verirsen, âlemlerin altını üstüne getiririm, leşkerleri durdurur, hezîmete boğarım!

Ya Rabbi! Ne kadar zayıf isem de, sivrisinekten de zayıf değilim ya! O ufacık, Senin o ufacık mahlûkun, kanadı ile Nemrûd'un tacını, tahtını, malını, mülkünü nasıl yere serdi ise, Rubûbiyet sevdasını onun kafasından nasıl

parçalayıp çıkardı ise; eğer Sen bana nusret edersen, beni teyid edersen, nice Nemrut'ların, tâgilerin, bâgilerin altını üstüne nasıl getirmem, mülklerini harabeylemem!?

O kadar zayıfım; tut ki sanki Ebabil kuşuyum. Hasımım da fill!... Ey kaviyi zayıf ile parçalayan Rabbim! Sen nusret ettikten sonra ben neler yapmam!? Attığım taş fındık kadar da olsa, tesîri, yüz mancılıktan daha yakıcı olur!... Tek ki, Sen affet ve beni teyid eyle Ya Rabbim!"

Hz. Mevlânâ, doğan kuşunu sembol olarak veriyor da, Allah'a dönmek ve sığınmak için nasıl yapılması gerektiğini öğretiyor. Allah'a kendini kabul ettiren kişi veya toplum karşısında, büyük tehlikeler küçülür ve kaybolur. Zira mülk, Allah'ındır, istediği gibi kullanmak kudreti yine O'ndadır.

Firavun'un saltanatını, Musa'sının çoban deyneği ile parçalattıran Allah için, güçlük tasavvur edilemez.

İşte müslümanlar, böyle sonsuz bir güvene sahip olmasınlar diye, bir takım gizli eller, bizi ondan adeta soğutmaya çalışıyorlar ve hatta bir hayli başarıya ulaşmış durumdadırlar. Bizden bu mânâyı çalmaya uğraşıyorlar. Ama kabul etmek gerekir ki, kabahat hırsızdan ziyade ev sahibindedir. Kapımızı pencereimizi iyi kapatmamız icâbederdi. Bu hatalarımızı itiraf etmek suretiyle, Hakk'a dönüp, Mevlânâ'nın doğanı gibi dua etmemiz gerekir. Tek taraflı çalışıyoruz, yalnızca dünya işleri ile meşgul oluyoruz. İnsan bir cephesi ile yaratılmışlara, diğer cephesi ile Yaradana bakarsa insan olur. Biz öyle yapmıyoruz, tek taraflı... Elimize şöyle biraz imkan geçtiği zaman çalımlarla

yürümeye başlıyoruz. Masa sahibi, makam sahibi, kasa sahibi olduğumuz zaman.... Bunlar Hak'dan gafil olduğumuzun delilleridir. Halbuki dünya hayatı nedir ki!? Kaç günlük zaten!? Vasatî ömür 70 ise 35'i uykuyla geçer! Kalan kısmının da şu kadarı çocuklukla, bu kadarı mektebde öğrencilikle... Nihayet 10 seneye kadar iner. Onun için Hak ile irtibatı kesmemek icabeder.

Dünyayı şöyle tarif ediyor birisi:

"Lisân-ı hâl ile erbâb-ı câha dehr-i dîn söyler"

(Bu alçak dünya, o kasılarak yürüyenlere, hal lisanı ile şöyle söyler) Anlaşılır şekli bu...

"Efendi pek dayanma, köhnedir bu kâşane-yi âlem!"

Yani pek güvenip dayanma, çöküverir!

Sonra dünya hayatı hakikaten mihnet âlemi... Kolay değil bunca mihneti göğüslemek. Buna alışmak lazım. Hz. Mevlânâ ve diğer bu yolun yolcuları insan yetiştirirken bu noktaya çok önem vermişlerdir. Böylece hayatı boyunca belâyı bal yapan kimseler yetişmiş. Belâ karşısında kaşını çatmaz!... Dünya hayatı sabrın tâlimgahıdır. Asıl sabır, gelen belânın tazeliği sırasında gösterilen sabırdır. Daha sonra insan, zamanla alışır da "*sabrediyorum*" der, o pek makbul değildir.

Meydan terbiyesi görmüş olanlar, dünyayı iyi bilirler. Bilirler ki, bu âlemde dört duvarı yapıp tamamlayan pek görülmez. Yani işlerini öyle dört başı denk şekilde... Üçünü yapar, dördüncüye başlarken birincisi veya ikincisi çöker! "*Biraz şöyle işleri tamamlayım da, emekli olayım da rahat edeyim*" derken şeker hastalığı gelir, tansiyon çıkar!..

"Kazandıklarımın, elde ettiklerimin ne varsa hepsinin gününü göreceğim" zanneder. Mümkün değildir. Hakikat ehli der ki: "Avcının köpeği, avladığını yiyemez, getirir sahibine teslim eder." Çalışmadan kazanmadan durulmaz, amma mal sahibinin, mülk sahibinin, hakikî sahibini idrak etmesi gerekir. Bu idrak içindedir ki; kazanılan, sarf edilen meşrûiyete kavuşur.

Evet dünya hayatı dâr-ı mihnet dedik. Sürprizler karşısında metânetini muhafaza edebilen kazanır. Bunun çaresi de, insanın, yükünü imanına yüklemesidir. "**Görelim Mevlâ neyler / Neylerse güzel eyler!**" formülü ne güzel can kurtaran simitidir. Çok kimseler mü'min oldukları halde ummadıkları olaylar karşısında şaşırırlar! İşte burada imanın derecesi söz konusudur. Kaza ve kadere teslim olmak... Başka türlü rahat edilmez. Her an mü'minin kendisini yoklaması gerekir: "*teslim miyim? değil miyim?*" diye. Yüzmesini bilenler, denizin yüzünde rahatça yatabiliyorlar, batmıyorlar. Aynen bunun gibi, kaza ve kadere teslim olanlar da batmaz! Hak dostları insanı böyle terbiye ederler.

Hülasa, hakiki insan olmanın, "*insanı kâmil*" olmanın şartları vardır, bu yol müşkillerle doludur, ama son derece zevklidir. "*Mihneti zevketmededir âlemde hüner...*" Hale bakın, bizim dedelerimizin şarkıları dahi, kendi iç zenginliklerini terennüm eder.

***Mihneti zevketmededir âlemde hüner,
Gam-u neşât-ı felek böyle gelmiş böyle gider.***

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretlerine sormuşlar: "-

Hayatta en çok zevk aldığınız an hangi andır?" demişler. İbrahim Hakkı Hazretleri "*Marifetnâme*" adındaki eserin sahibidir. Latin harflerine çevrilmiştir. Kıymetli bir eserdir. Okumanızı tavsiye ederim. İçinde fen de var, mânâ da var, hepsi var. Alman ilim adamları alıp tetkik etmişler ve: "*İbrahim Hakkı'dan beri henüz bir karış ilerleyememiştir!*" demişler. Öyle bir kitab. Sekiz sene evvel bizim fakülte talebelerinden birisi okumuş, oradan bir şey öğrenmiş, öğrendiğini soru şekline sokmuş ve Nöroloji Dersinde hocasına sormuş. Soru şöyle: "*Gözümüz iki olduğu halde eşyayı tek görüyoruz, neden acaba?*" Hoca duraklamış, sonra: "*Ben bunu bir araştırayım da sana söyleyeyim*" demiş. Böyle cevaplar için *Fuzûlî* der ki: "*Suâl sorduk, cevabdan gayrı nesne vermediler...*" Hocanın cevabı da öyle, sorunun cevabı değil. "*Araştırayım*" demiş. Ama sekiz seneden beri, o talebe ile her karşılaşmada "*Araştırıyorum..*" kelimesini tekrar edermiş.

Evet mevzumuzda dönüyoruz... İbrahim Hakkı hazretlerine sormuşlar: "*Hayatta en çok zevk aldığınız an hangi andır?*" O da evvela gülümsemiş, sonra: "*Kimse şimdiye kadar böyle bir suâl sormadı ama, madem ki sordunuz söyleyeyim*" demiş ve başından geçen bir olayı anlatmaya başlamış: "*Kiracıydım oturduğum evde, ama öyle bir ev ki, yağın yağmur sokaktan evvel içine düşerdi. Hanım hamileydi, doğum alâmetleri başlamıştı... Tam o sırada şiddetli yağmur da yağıyordu. Şemsiyeyi üzerine tuttum. Hanım şemsiyenin altında sancı çekerken kapı çalındı. "Kim o?" dedim; dışardan bir ses: "Alçak herif! (hâşâ) Hem âlim geçinirsin, hem de üç aydır kirayı öde-*

mezsın!". Bunu duyunca İbrahim Hakkı Hazretleri, ellerini kaldırmış. Allah'a niyaza başlamış ve: *"-Ya Rabbi! Maddi muzayaka, şiddetli doğum sancısı, damdan içeriye yağmur, bir de ev sahibinin hakareti... Bu dört davetçi ile, acziyetimin idraki içinde, senin kapında buldum kendimi... Senin kapında bulunmak ne büyük zevktir, hamd-ül senalar olsun!... diye dua ettim, niyaz ettim. İşte hayatta en çok zevk aldığım an, o andır!"* demiş.

Nasıl? Yapabiliyor muyuz? Yapan var mı? Varsa, haber versin de elini öpelim. Bakınız, kapıdaki sese cevap vermiyor, yalnızca gülüyor. Evet:

***Mihneti zevk etmededir âlemde hüner,
Gam-u neşat-ı felek böyle gelmiş, böyle gider.***

Hz. Mevlânâ Mesnevî'sinde bir Şeyh'den bahseder. Çok cömert bir zat. Ama parası yok. Zenginden alır, fakire verir. Böylece, zenginle fakir arasındaki dengeyi sağlamaya çalışır...

Hasta yatağında, son demlerinde, alacaklılar gelmişler, yatağın etrafını çevirmişler. İleri geri konuşmaya başlamışlar: *"-Ne zaman paramızı vereceksin?.. Vereceğim dedin fakat vermedin!.."* gibi laflar. Hz. Mevlânâ diyor ki: *"Onların laflarına hiç kulak asmadı. Ay doğduğu zaman, ondördünde, ay şöyle yükseldiği zaman, köpekler nasıl havlamaya başarlarsa, alacaklılar da öyle havlayıp duruyorlardı. Tam o sırada sokakta helva satan bir çocuk sesi duyuldu. Şeyh Efendi yanında hizmet edene, başı ile işaret ederek, helvacıyı çağırmasını emretti. Çocuk gelince, helvanın hepsini aldı ve tepsi boşaldı. Helvayı, yatağın*

etrafını çeviren alacaklılara ikram etti. Onlar da güzelce ikramı kabul ettiler ve hepsi helvasını yedi. Şeyh Efendi "Helva yeninceye kadar rahat ettim!" diyor. Güzel ama bu sefer helvacı çocuk para istemeye başladı. -Şeyh efendi de "-Evladım bende para ne gezer, bak zaten şu etrafımdakilere de borcum var, bunlar da para bekliyorlar. Şimdi parayı nereden bulup da vereyim!.. Çocuk: "Eeee, Pekiyi ne zaman...?" "Onu bilmiyorum!" dedi Şeyh: "Zaten ben ölmek üzereyim!" diye ilave etti. Bunun üzerine çocuk ağlamaya başladı, "Ustama ben ne diyeceğim?! Şimdi gidince beni azarlayacak" diye sızlanıyordu.

Hz. Mevlânâ diyor ki: "*Mazlumun gözyaşları yere düştünce Allah'ın rahmet deryası dalgalanmaya başlar!*" Onun için Peygamber Efendimizin: "*Gözyaşını fırsat bil, gözyaşı gözü doldurmaya başladığı zaman, iste Allah'dan ne isteyeceksen!*" emri vardır. İnsan, gözyaşı dökerken ne isteyecekse Allah'dan istemenin zamanı geldiğini bilmesi lâzım. Filhakika mazlumiyet ve mahsuniyet içerisinde gözyaşı dökerken insanda, ağlarken, *benlik* kalmaz. Allah ile insan arasındaki en büyük mâniâ, perde benliktir. Duanın şartları vardır. En önemlisi; mahzunluk ve masumluk duyguları içinde, zillet haline girmektir. Öyle kaskatı bir vaziyette yapılan duayı Allah kabul etmez! İnsan herhangi bir hâdisenin içinde, naçar... çaresiz kalınca, elinden hiç bir şey gelmediği zaman, acziyetin tam mânâsıyla çöktüğü an, ağlamaya başlar. Gücünün kuvvetinin sıfırlandığını görünce, burun direği sızlar ve gözyaşı kaynamaya başlar, bir kısmı doğrudan dışarıya, bir kısmı da burundan akar. Zira gözyaşı kanalı ile burun boşluğu

arasında irtibat vardır. Böylece benlik eriyince Hakk'ın rahmeti tecellî eder. Benlikli gezerken hükmetmez! Onun için mesela klişe haline gelmiş dua etme tarzları vardır, bunlarda âdet yerini bulsun hükmü söz konusudur. Yanaraktan dua edilir.

Aslında oradaki alacak tahsiline gelenler isteselerdi helvacı çocuğun parasını tedarik ederlerdi ama, Cenab-ı Hak emrinin yerine gelmesini irade edince, onlara da bir tenezzül etmeme, alakasızlık hâli verdi, helva parasını ödemeye tevessül etmediler. Ve tam ikindi üzeri Şeyh Efendi'nin kapısı vuruldu, müsaâde ile açıldı, "*misafir kabul eder misiniz?*" diyerek elinde tabakla birisi girdi içeriye. Çok uzaktan geldiği belli idi... Böyle bir izlenim uyandırıyor. Bu yeni misafir Şeyh Efendi'ye hitaben, elindeki Şeyh'e uzatarak: "*Bunu efendimiz gönderdiler, itibar eder misiniz efendim, ikram eder misiniz?.. İkranda itibar ediniz!*" diyerek kemâli nezâketle tabağı verdi Efendiye.

Ne kadar ince nezaket! "*Alır mısınız?*" değil. "*Almanız, kabul etmeniz bizim için bir lütüfdür*" mânâsına. İşte bunlara dikkat ederek, böyle olmaya çalışmalı!...

Şeyh Efendi hiç bir merak ve heyecan eseri göstermeksizin, gâyet olgun bir hal içinde tabağın kapağını açınca, içinden 400 altın çıktı! O yatağın etrafını çeviren alacak istemeye gelenler durumu görünce uyandılar, gaflette olduklarını idrak ettiler ve feryâda başladılar: "*Eyvah!!!.. Efendim, biz bilemedik sizin ne olduğunuzu, meğer siz tasarruf sahibi insanmışsınız! Biz huzurunuzda,*

âmâların deynek salladıkları gibi konuştu!.. Kalbinizi kırdık! Âmâlar deynek sallarken kandilleri nasıl kırarlarsa, biz de sizin kalbinizi öyle kırdık! Bizi affet! Ne olursun, kerem eyle de bizi affet!.." şeklinde özür dilediler, yalvardılar, yakardılar ve kabalıklarını itiraf ettiler.. Şeyh Efendi bunların bu hallerine baktı, baktı ve sonra dedi ki: "Ben zaten sizi dinlememiştim, dinleyecek vaktim dahî yoktu. Zira biraz sonra misafirim gelecek, Azrail Aleyhisselam buraya teşrif edecek! Geldiği zaman "dikkat!...." diyecek ve ben gözlerimi bir yere çevireceğim, orada Cemâl-i İlâhî'yi seyredeceğim, onu düşünüyordum, onun için sizi hiç dinlemedim, sizin sözlerinizin bu makamda ne hükmü olur!? Haydi şimdi gelin de siz de alacağınızı alın, hakkınızı helâl edin!..." diyerek o alacaklılara hem borcunu verdi, hem de dersini!

Hz. Mevlânâ bu hikâyesinde gayet tatlı bir şekilde hakikatları dile getirmektedir. Fîlhakika kâmil insanlar hakkında, hâl ehli kimseler hakkında, dedikodu mahiyetinde bir çok şeyler söylenir. Bir insan hakkında "iyi" demek kolaydır, ancak bu kanaatta sebât etmek zordur. 40 sene iyidir derler, methederler, senâda bulunurlar, fakat müfsîdin biri günün birinde olumsuz bir laf ediverir, iftirada bulunur, o kırk senelik meth-ü senâlar hemen yıkılır, adamın aleyhinde rüzgarlar estirilir. Halkın hususiyeti budur. Halkı kandırmak çok kolaydır. Toplumda dedi-kodu çok çabuk maya tutar! Bu itibarla *insan-ı kâmil halkın takdirine sevinmez, tekdîrinden çekinmez*. Onun halk ile işi yoktur, dâimi bir şekilde Hak ile meşguldür.

Hz. Mevlânâ bu gerçekleri ortaya koymak suretiyle,

insanın terbiyesi gibi en zor işle meşgul olanlardandır. Halen, Mesnevî'si ve uslûbü herkese açık olması nedeni ile bu vazifeye devam etmektedir; görüyorsunuz.

Öğretim ve eğitim, günümüzde azamî şiddetini bulduğu halde artık böyle insanlar, kemâlâta sahib olanlar pek yetişmiyor. Herşeyin akılla halledilebileceği zannediliyor. *Aklın yolu birdir* deniliyor, doğrudur! Fakat, hangi aklın!? Mücerret akıl vardır, hissin hatalarını düzelten akıl vardır, hislerin etkisinde çalışan akıl vardır, akl-ı selîm vardır.

Mevlânâ hazretleri ilim adamıdır ve ilmini dağıtmak için kapısını daima açık tutar: "*Gel, gel...*" diyerek devamlı davet eder. Bugün de ilim ocakları vardır, buralarda ilim adamları vardır, fakat kapıları kapalıdır. Gidin Avrupa'ya, muteber lisanların hepsini ana diliniz gibi kazanın, araştırma merkezlerinde şevk ile çalışın, hatta bir takım buluşlar, keşifler ortaya koyun, isminiz dünya literatürüne geçsin, sonra "*kendi milletime ve ülkeme de faydam dokunsun*" diyerekten gelin, üniversitelere müracaat edin, sizi burda kimse almaz. Kapılar kapalıdır.

İşte Hz. Mevlânâ'nın ilim adamı anlayışı ile günümüzdekilerin farkı buradadır. Daha çok ya! Mütebâriz fark budur.

Neden böyle? İnsanlardaki duygusal hayatın terbiye edilmeyişinden... "*En'âniyet*" diye bir terim vardır, dikkat ederseniz hiç kullanılmaz. Halbuki bütün şiddeti ile hakim vaziyettedir. Fertlerde ve toplumda tamamıyla hakimdir. Farkedilir de, terbiye yolu ile ortadan kaldırılır diye hiç isminden bahsedilmez. Öyle bir put ki insanların gönlüne

yedi başlı ejderha gibi çöreklenmiştir. Hz. Muhammed (S.A.V.) Hira dağında "**Lâilâheillallah**" davasını, bu putu devirmek için açmıştır, yoksa kilisedeki putu değil. Kendisinin vârisi olan Evliyâullah da aynı konu üzerinde çalışmışlardır: İnsanları ele alıp, en'âniyet putunu eritecek şekilde terbiye etmek. İşte bütün dâva budur. Nükleer başlıklı silahlar, kimyasal silahlar, söz olarak güzel fakat, niyet olarak felâket habercisi bir takım sloganlar... Bütün bunlar, bu en'âniyet putunu ayakta tutabilmek için ihdâs edilmiş vasıtalarıdır. Onun için insanlar birbirlerini yemekle meşguldürler. Hem de canavarların yüzünü kızartacak şekilde!.. Halbuki soralım karşımızdakine: "*Sen kimsin?*" Diyecek ki: "*Âdem evladım?*" "*Ben de Âdem evladım. O halde kardeşiz*" deyip birbirine sarılacakları yerde, görüyorsunuz neler oluyor!

İnsanlık âlemi bir vücuddur, fertler ve muhtelif toplumlar da o vücudun âzâlarıdır. Kimi görme kuvveti, kimi düşünme kuvveti, kimi pâzu kuvveti mesâbesindedir. Birbirlerini tamamlayacakları yerde, sanki göz kulağa düşman, kulak buruna düşman, el hepsine düşman denilecek şekilde vahşetler, cinâyetler ve rezaletler!.. Bu insanların kalb arâzileri, his sahaları dikenli çalılıklarla işgal edilmiş yerlere benzemiş. Yani işlenip de kültüre edilmemiş. İşte bunu işleyip de yüksek duygular üretecek şekle sokmak, asıl kültür olması icabeder. Kültürel çalışma budur... Ehl-i Tasavvufun görevi budur: Bu mânâda kültürlü insan yetiştirmek. Sorumluların bocalayıp durmaları bunun yokluğundandır. Bütün dünyada böyle! Havasız kalan insan nasıl çirpınırsa, tüm dünyada toplum yöneticileri de öyle

çarpınmaktadırlar! Kanundan, silâhdan istimdât ederler. Halbuki ahlâkın, örfün ve âdetin hâkim olduğu yerlerde, insanların aşk ile kültüre edildikleri yerlerde, kanunlar bir yardımcıdır.

Ahlâk insanın mânevi vücudunun elbisesidir. Her elbisenin zaman içinde veya şartlar muvâcehesinde, zaâfa uğradığı ve yırtıldığı yerleri bulunabilir. Ahlâk elbisesinin de tabii böyle yerleri bulunabilir. İşte kanun, o yerleri takviye eden ve yama vuran bir vasıtaadır. Ahlâk gömleği tamamen kaybolmuşsa, kanun, yamayı nereye vuracak!? Yama vuracak yer kalır mı? Kalmaz! Yani, kanun hükmünü kaybeder. Bunun sıkıntısını kim çeker? İnsanlar çeker! Böyle bir zeminde insanlıkta bir tekâmül görülmez, silahlar tekâmül eder. Bakınız ve ne alakası var demeyiniz. Peygamber Efendimiz (S.A.V.), insanların ayaklarının kayacağı yerlere, semâvî işaretler koymuştur. Evliyaullah hazerâta değişik metodlarla, o işaretlere insanların dikkatini çekmeye çalışmış. Şimdi Hz. Mevlânâ gibi bir Veli'nin sohbetini yapmaya çalışıyoruz. Binâenaleyh konunun dışında değil, içindeyiz ve esâsındayız.

Fakat insanlar, semâvî işaretler ehlinin, terbiyesine isyan ederek, kendilerini yabana atınca, tekâmül değil, tereddî, dejenerasyon başlamıştır. Bu tereddîye mukabil üç felakette alevlenme görülmüştür: Silahlar, uyuşturucu ve müptela kılıcı zehir kullanımı ve cinsî sapıklık ile bunun davet ettiği tedavisi mümkün olmayan hastalıklar!

Silahların gelişmişliğine bakın! Sanki hedefine isabette talim görmüş, sanki irâde sahibi bir varlık gibi... Hedefi

kim? Sıcacık yatağında mışıl mışıl uyayan masum çocuklar, kendini müdafâadan âciz yaşlı pîr-i fânîler, hamile kadınlar!... Bu ne muazzam zulümdür, ne acâib edepsizliktir! Bunlara insan denmez! **İnsanın tarifi dışında kalır zâlimler.** Edeb, irfan mektebinde öğrenilir, muâllimleri kemâl ehli insanlardır. Bu mekteblerin dışında kalanlardan bir şey beklenmez.

***Edebi kimden öğrensin kişi,
kim görmemiş mekteb,
Eşek altın külah giyse, yine merkeb, yine merkeb!***

Hz. Mevlânâ buyurur: "*Edebi olmayan, Allah'ın lüt-fûndan mahrum kalır.*" Edeb, kültür işidir. Kitab-ı Kur'ân, Muâllimi Hz. Peygamber (S.A.V.) ve asistanları Evli-yâullahdır. Bunların sözleri ve halleridir.

Hz. Mevlânâ'nın Mesnevî'si bir nevî' Kur'ân tefsîridir. "*Zalimin zulmünün zararı yalnız kendisine dokunmaz, belki bütün ufukları ateşe vermiş olur.*" Bu ifade de bir çok mısralarda, beyitlerde olduğu gibi ayet meâlidir. Gerçekten şâhid olundu. Birkaç sene evvel Arabistan yarımadasında bir zulüm icra olundu, ateş ufukları dahi sardı, karalar harab oldu, deryalar tutuştu. Yalnız insanlara değil, karada ve denizde yaşayan hayvanlara bile hayat hakkı kalmadı!

Kur'an ve hadislerde "*Zâlim ve zulüm*" konusu üzerinde çok durulmuştur. İnsanların zalim olmamaları ve mazlumların zalime kat'iyen destek vermemeleri hususunda kesin îkazlar vardır. Müslümanların çok dikkat etmeleri gerekir.

Meselâ, Cenâb-ı Hakk Kur'ân'ında buyurur ki: **"Zalime âdi meyille meyledeni ateş kuşatmıştır."** Efendimizden sormuşlar: **"Âdi meyil ne demek?"** diye. Efendimiz buyurmuştur ki: **"Bir mecliste birisi tarafından bir zâlim methedildiği takdirde, dinleyenler hiç ses çıkarmazlarsa, methedeni susturmazlarsa, onların bu hâli âdi meyil sayılır"** diye açıklamıştır. Şöyle bir düşünecek olursanız, müslümanların çoğu bu dert ile mâlûldur. **"Sebebsiz mi bugün hâlâ, hakiki müslüman ağlar!"**

Tekrar tekrar söylüyorum: Hz. Mevlânâ, diğer evliyaullah gibi insan yetiştirmeyi, insanların nerelerde, nelerden sakınması gerektiğini, insan olarak nelerle görevli olduğunu; insan görevlerini yerine getirmese, sakınılması gereken şeylerden sakınmazsa sonunda başına neler geleceğini açıkca beyan etmeyi kendisine vazife edinmiştir. Mesela, buyurur ki: **"Bulduğunuz toplumda düşmüşü kaldırmazsanız, rahmetten mahrum kalırsınız. Zinâdan çekinmezseniz, vebânın zuhûruna sebep olursunuz."** Zekât, İslâmiyette beş ana ibâdetten biridir. Fakiri zengine kardeş yapar. Böylece toplumda denge sağlanır. Böyle olmadığı takdirde fitrata aykırı nazariyeler tatbik sahası bulur ve insanlık alemini inim inim inletir. **70 sene inetti değil mi? "Bulut yağmur vermez!"** diyor ya, yani Allah'ın rahmet eli, o toplum üzerinden kalkar! Bu anlamda...

"Zinâdan sakınmazsanız, vebânın zuhûruna sebep olursunuz!" Ne muazzam işaret! Günümüzde en kuvvetli devletleri tehdît eden felâketlerin başında gelen cinsî sapıklık ve bunun getirdiği AIDS vebâsı değil mi? Fakat

ilim âlemi cinsî sapıklığı önlemek için çaba göstermiyor, virüsün aşısını bulmakla meşgul! Bilâkis cinsî sapıklık körükleniyor! TV ekranı ve porno yayınları bunu körüklüyor! Bütün vasıtalar tereddînin hizmetinde!... İslâm âlemi de bu tehlikenin eşiğinde!... **Allah'ın emirleri, Peygamberin buyrukları sosyal hayatta devre dışı bırakılırsa böyle, elbette bu necîb milletin evlatlarının pespâye ve mübtezel yaşayışa bulaşacaklarından korkulur!** Allah'a söz vermiş olan bir dedenin evlatları, o sözden uzaklaşmışlardır. Millet ahdini bozmuştur! Ama Peygamber Efendimiz haber veriyorlar: **"Bir kavim ahdini bozarsa, Allah ona düşmanlarını musallat eder!"** Bakalım şimdi etrafımıza, dostumuz var mı? Yok! O halde ahdimize âvdet etmenin zamanıdır.

İslâm dışı toplumlarla aramızda çok önemli bir fark vardır. Hiç yorulmadan, zahmetini çekmeden bize semâvî işaretler ikrâm edilmiş, bunları dikkate alan dedelerimiz, bir çok tehlikelerden kolayca korunabilmiştir. Avrupa kavimleri ise bu gibi iltimaslardan mahrûm kaldıkları için, bir çok mûsîbetlere mübtelâ olmuşlardır... Ne var ki, son birkaç asırdan beri millet olarak kendi öz kültürümüzü terkedip Batılılaşma gafletine düşmüşüz ve binbir musibete muhatab olmaya başlamışız!

Filhakika Cenab-ı Hak Kur'anda: **"Onları üstlerindeki bulutla gölgelendirdik, onlara kudret helvası ile bildircin indirdik. Size rızık olarak verdiğimiz en temiz ve güzellerinden yeyin dedik."** Kudret helvası ile bildircin eti, posasız ve zahmetsiz gıda olmaları sebebiyle, semâvî sofrayı temsil etmek için zikderilmiştir. Bahsin

devamında, o toplumun bu ilâhî ikramlardan uzaklaşmak istedikleri ve yerde yetişen sebzelerden acur, sarmısak, mercimek ve soğan gibi gazlı gıdaları arzu ettikleri bildirilmiştir. Yani ledün ilmîni, marifetullah zevkini, Rabbanî ilhamları terkederek, nefsi emmârelerinin gerektirdiği şeyleri arzu etmeye başladıklarına işaret ediliyor. Hz. Mevlânâ, bu hadiseyi nazma sokarak anlatmaktadır: *"Musa'nın kavmi arasından bir kaç edebsiz: "hani sarmısak, hani mercimek" diye edebsizce söylendiler. Bunun üzerine semâdan gelen sofrâ ve ekmeğ kesildi. Bıldırcın eti ile kudret helvası bulunmaz oldu. Bize ziraat, çapa ve orak meşakkati kaldı."*

Muhakkak ki Allah'ın, herhangi bir topluma özel olarak husûmeti söz konusu olamaz. Ancak hangi kavim ki, kendisine zahmetsizce ikram edilen en güzel nimetleri beğenmeyerek daha başka kötü şeylerle tatmin olmayı arzu eder; elbetteki bunların sonucuna da katlanmak zorundadır. İşte bugün milletimiz böyle bir durumla karşı karşıyadır! Konu, bugünün terimi ile *"kültür değişikliği"* adı altında anlatılır.

Bizdeki bu kültür değiştirme hali birkaç asır evvel başlamıştır. Bin seneden beri sahib olduğumuz ve gerek ferdî hayatta, gerekse toplum hayatında an'aneleştirdiğimiz semâvî kültürü, *"mânâ kültürünü"* terketmek suretiyle yerine Batının *"madde kültürü"*nü ikame etmeye çalıştık. Onun yerine koymak için uğraştık. Yapabildik mi? Hayır! İntibâk devri uzun sürdü, hâlâ devam ediyor. Üç asırdan beri özendik, eskisini terketmeyi başardık, fakat yenisini alamadık. Bugün yine Batı Batıdır, Doğu da Doğudur.

Kültür konusu çok önemlidir. Toplum cesedir, kültür ise ruhdur. Kültürünü kaybeden toplum ruhunu kaybetmiştir, ölmüştür! Kültürünü muhafaza edenler yaşamaya devam ederler. Kaybedenler tekrar dönebilmişse, *sekerât-ı mevt* halinde olsalar yine ayağa kalkarlar. İsrail örneği meydandadır. Asırlarca mazbût bir toplum ve devlet teşkil edemedi, dağınık bir vaziyette, değişik kültürler arasında bulunmuşlar, fakat kendilerininkini kaybetmemişler. Nihayet 3000 sene sonra kendi inançları etrafında toplanmak suretiyle devlet kurmuşlardır. Kendi kültürüne karşı devamlı olarak sıcak yaklaşım içerisinde. Bizde ise, sığuma ve uzaklaşma devam etmektedir. Bu kendi kendini imhâdan başka bir şey değildir.

Bizi birleştirerek *yekvücûd toplum* haline girecek olan kendi kültür kaynaklarımızdır. Öyle, senede bir defa *Mevlânâ Günü*, *Yunus Emre Günü* adı altında, müze eşyası seyrederek gibi, konuşma konusu yapmak veya sema ayîni taklîd etmekle olmaz. Ülkemiz evliyâlar diyarıdır. Hatta görüyorsunuz "*Anadolu Evliyaları*" adıyla eser bile vardır. Bunları inceleyen kurumlar olması gerekir. Yaşama şekilleri ve eserleri incelenmek suretiyle, sahip oldukları faziletleri meydana çıkarıp topluma mâletmek, böylece toplumu eğitmek icâb eder. Toplum terbiyeye muhtaç! En lüks baskılarla ve pek canlı renkli resimlerle kadın vücudunun mahrem yerlerini teşhir etmek suretiyle seksoloji terbiyesinden ne çıkar! Seksoloji üzerine medeniyet mi kurulur!?

Genç nesilleri şehvetinin pençesinde çürütmek demokrasi midir? Hürriyet midir? Kalkınma mıdır? En ziyâde muhtaç olduğumuz birlik ve beraberliğin

**anahtarı mıdır? Hiç birisi değil, yalnızca rezâlettir!
Başka birşey değil...**

Öğrenim ve eğitim sistemimizde ilkokul zorunludur. Devam etmek isteyenler üniversiteye kadar giderler ve mezun olurlar. Buraya kadar geçen süre 15-17 senedir. Hayatın en verimli döneminde bu zaman dilimi az değildir. Ancak bu uzun süre içerisinde birçok şeyler öğretilir, eşyaya ait bilgiler verilir, olaylar arasındaki ilişkilerin kurulması ile ilgili metodlar gösterilir; fakat mânâya ait, fazilete, fedakarlığa, insancıl duyguların gelişme yollarına, hakk'a hürmet etmeye, hak-vazife dengesine, namus, şeref ve haysiyete, vatan ve bayrak sevgisine dair hiç bir şey verilmez! Bunlar tamamen kişilerin içgüdüsüne bırakılır. Çocuklarımız ve gençlerimiz, morfin, eroin kaçakçılarının mücadelesine, devlet güçleri ile bu sahtekarların çatışmasına ve bilhassa gece yarısından sonra seksolojik yatak sahnelerine hizmet eden filmleriyle TV ekranına terkedilmiştir! Böylece henüz temyiz melekesini kazanamamış durumdaki körpe yavrularımız, insanlar arası ilişkileri ve görgü kurallarını ya kaçakçıdan, ya eşkiyadan, yahut da *genel kadını* düzeyindeki mahluklardan öğrenmeye âdeta mahkum edilir! Bir de bu filmlerin devlet bütçesine maliyeti konusu vardır. Kimbilir bunlar ekrana gelinceye kadar ne muazzam paralara mal oluyor. Vahşeti ve rezaleti câzib hale getirmek kolay mı? Hz. Mevlânâ da diyor ki: "*Avâmı kandırmak domuz avlamaya benzer, zahmeti ve tehlikesi çoktur.. Ve etinden bir lokma bile yemek haramdır. (Haram demek, arkadan cezası gelir demektir). Ey tâlib! Altın yıldızlı bir mangır seni yoldan çıkarmasın! Sakim*

bir hayal seni kuyuya düşürmesin!.." Nefsin arzuları peşinde koşanların akîbeti fenâdır. Nefsin arzuları, kimisinde mideye düşkünlük; kimisinde bir yere düşkünlük; kiminde de mevki ve makam arzusu ile baş olma sevdası tarzında zuhûr eder.

Ehl-i Hâl içinde, başolma arzu ve hırsı insanda, tedavisi çok zor bir hastalık olarak bilinir. Hz. Mevlânâ: *"Diğer hırslar ki, bunların hepsine birden şehvet adı verilmiştir... Evet diğer hırslar birer yılan ise, mevki ve başolma hırsı ve gururu ejderhadır. Böyle birisi şayet böylesine bir hırs ile bir makama oturursa, kendisine Firavun neşesi gelir ki, karşısında insanların tapınmasından zevk alır! Mide ve tenâsül hırsı bunun yanında çok küçük kalır."* Hz. Mevlânâ devam ediyor: *"Hırsının ve bir makamda başolma şehvetinin semeresi olarak, o mevkiye oturan kişi, öyle bir Rubûbiyet sevdâsına girer ki, kendisine ortak istemez! Kendisini o kadar tanrılaştırır!"* Arablar, merada otlayan hayvana değil, azgın ve vahşi aygıra şeytan derlermiş. *"Şeytan olma"* lûgatta: *Baş çekme, başolma hırsı* anlamındadır. Yine bilinir ki şeytan, lânetlenmiş yaratıktır. O halde denebilir ki, başolma sevdasına kendini kaptıran, Allah'ın lânetine uğramış demektir. Hadisat da zaten bunu gösteriyor. Bugün yeryüzünde baş olmuş olanlar değil midir ki, insanlığı inim inim inletiyorlar?..

Görülüyor ki Hz. Mevlânâ, insan yetiştirmek maksadı ile ne kadar ince noktalara temâs ediyor. Ve ne kadar güzel ifadeler kullanıyor. Bakınız ne diyor:

"Dünyada tersine çakılmış nallar, yani aksine verilmiş

ünvanlar vardır! Meselâ aşırı bir hırs ile taç giyen ve taht'a oturan kişi, aslında o taht'ın ve tacın esîridir. Böyle olduğu halde ona "padişah ve sultan" derler. Halbuki hırsının kölesidir!

Bu gibi kimseler kendi arzu ve ihtiraslarının ağına düşmüş ve onlara av olmuşlardır! Böyle tacın, böyle taht'ın dışı, gâvur mezarları gibi ziynetlidir; İçinde ise Aziz ve Celil olan Allah'ın kahri ve azabı vardır.

Bunlar bizatihî av oldukları halde, avcı neş'esini taşırlar. (Hz. Mevlânâ, bunlar idraksizdirler demek istiyor).

Avcı oldukları kabul edilse bile, elde ettikleri fanîlikler, avlamaya değer şeyler değildirler.

Avlamaya değen nedir biliyor musunuz? AŞK'dır. (Buradaki aşk -tekrar ediyorum- romanda okunan aşk değildir.) Nefisde hasıl olan muhabbete şehvet; Ruhda hasıl olan muhabbete ise Aşk denir. AŞK, Hakk'ın muhabbetinin câzibesidir.

Evet avlayacaksan AŞK'ı avla! Zira buna lâyıf ancak o'dur. Amma şunu da bilmek gerekir ki, o da herkesin tuzağına girmez! O halde ona av olmak lazım! Aşka av olmak, aşkı avlamaktan iyidir.

AŞK diyor ki: "Gel benim kapımda otur, evsiz barksız ol". Yani şunun bunun kapısına baş vurmaktan kurtul.

Mum olmaklık dâvâsına kalkışma, pervane ol pervane!.. Bu suretle gerçek sultanlığı bulursun ve kulluk içinde gizli bir saltanat sürersin.

Aşk, her derde devâdır.

İnsanı insanlıktan çıkarıp, lanetlenecek bir yaratık haline getiren "benlik"tir. Kin, hırs, adâvet, haset, şehvet gibi kötü sıfatların hepsi benlik denen şeye bağlıdır. Kini olanın dini olmaz! Bunlardan kurtulmanın çaresi AŞK'tır. Niçin acaba? diye merak edersen dinle:

Aşk'ın aslı "IŞK"dır. Işk kelimesi "Sarmaşık"dan gelir. Sarmaşık denilen nebât, bir ağacın gövdesine sarıldığı zaman, onun kesâfetini eritir, ağacı sarartıp kurutur. Aynen bunun gibi Aşk da bir insanı avladı mı, onun benliğini eritir.

Kul ile Hak arasındaki maniâ bu benlik'tir. O eridikten sonra "Hak" müşahade edilir. O kişinin kalbi ilham mahalli olur. Kalbinden ilâhî maarif ırmakları cereyan etmeye başlar. Hani "altından ırmaklar akan cennet"den söz edilir ya...

Bilgiler ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn'den öte, hakka'l-yakîn bilinmeye başlar. İşte böylece insanın kemâle ermesi, hâle sahib olması mümkün olur. Böyle birisinin ibadetindeki zevk ayrı bir zevkdir. Bir kere kiblesini bulmuştur.

Kible demek, hayatın gayesini gösteren istikamet demektir. Hayatın gayesi, "HAKK'A VÂSİL OLMAKTIR". Bu âleme niçin geldiğini sorup araştıran var mıdır!? Vardır muhakkak ama, kimbilir kaç milyonda kaç kişi!... İnsan, doğumu ile, sessiz âlemden gürültülü âleme düşer düşmez, binbir feryâd ve çalkantı içinde geliş gayesini araştırarak imkanı bulamaz. Sonra bir takım yanlış kiblelere yönelir, hayatı da bu yanlışlıklar içinde geçip söner gider. Allah buyurur ki: "Ben sizi bana ibadet etmeniz için yarattım".

Âyet böyle... İşte hayatın gayesi bu imiş demek ki. İbâdet demek bir takım merasim ve hareketleri yerine getirmekten ziyâde, onları maksat ve mânâsına kavuşturmaktır. Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz: "**Benim namaz kıldığımı gördüğünüz gibi siz de kılın**" buyurmuşlardır. Ama Cenâb-ı Hak da: "**Habibim! Sana bakıyorlar, ama göremiyorlar**" buyurmuştur. Buralara dikkat etmek gerekir.

Bir misalle daha iyi anlatacağımı zannediyorum. Mesela, evvela Kible... "*Hayatın gayesini gösteren istikamet*" diye tarif edildi yukarıda. Kur'an'ın bildirdiği gâyeye bakalım, bir de bizim gâyelerimize bakalım. Nelerdir çabalarımızı uyandıran, bazan uykularımızı kaçırın, sınırlarımızı bozan, insanlar arasında ihtilâflara sebep olan, elde edildiği zaman şımartan, başarısızlıkta içimizi karartan?... Herkes bir veya birkaç işin peşinde.... Öyle değil mi? Yani kimisi fakirlikten kurtulmak, kimisi daha çok zengin olmak, kimisi arsasını değerlendirmek, kimisi şan, şöhret sahibi olmak gibi. Bunların telâş, bütün zihni melekeleri işgal eder. Âdetâ hayatın gayesi haline gelir. İbâdet ederken dahi zihin bunlarla meşguldür. O halde bunlar insanın kiblesi haline gelmiştir. Bu itibarla Mesnevî'de buyrulur: "*Halkın hali, karanlıkta namaz kılmak için kibleyi arayan ve kesdirdikleri bir cihete doğru namaza duran kimselere benzer. Sabah olup da Kâbe yüz gösterdi mi, kimilerin kiblesini şaşırdığı meydana çıkar.*"

Hız. Mevlânâ mes'eleleri, değişik misaller ve benzetmelerle, en anlayışsız kimsenin dahi anlayabileceği şekle sokar. "*Evet bunların hali yine, dalgıçlarınkine benzer.*"

Dalgıçlar denize girerler, herbiri eline ne geçerse toplar. Aslında bunların gayesi cevher ve inci toplamaktır. Bu ümidle ne bulursa torbasına doldurur. O derin denizin dibinden çıktılar mı, iri ve değerli inci kimde ise belli olur. Aynı şekilde torbasına taş parçası dolduran da belli olur."

İşte dünya hayatı denilen bu kısacak sürede, hevâ ve hevese uyarak, nefs-i emmâre'yi tatmin maksadı ile kişi her neye meylederse, o onun kiblesi olur. Bir gün gaflet perdesi açılır, hayatın sona ereceği fehmedilir, ikinci hayatın yolu görünmeye başlar! İşte o zaman hayatı boyunca yanlış kibleye durulduğu farkedilir, ama iş işten geçmiş olur!

İkinci misalde Hz. Mevlânâ, dünya sahnesini denize benzetmiştir. Burada yaşayanları da dalgıçlara... Dalgıcın esas gayesi iri inciye bulmak değil mi? Tabii öyle! Dalgıç ona lâyıktır. İnsan da ne şuna, ne buna, fakat HAKK'a lâyıktır, ilâhî Cemâli müşahadeye lâyıktır, hayatında bu iş için ne lazımsa torbasına onu doldurması gerektir. Bâkide fanî olup, bekâ bulmalıdır. Dalgıcın denizin dibinden çıktığı gibi, insan da bir gün, bu dünya hayatının derinliğinden çıkacaktır, binâenaleyh, ebedî hayat için ne lazımsa torbasına onu doldurmalıdır ve böylece kâm almalıdır.

Evet; herkesin heves ettiği, teveccüh ettiği bir nokta vardır hayatta; pervane gibi etrafında döndüğü bir ışık vardır ama bu hem tehlikelidir, hem de ebediyet hayatının güneşe doğup da her tarafı aydınlatınca, o ışığın ne kıymeti kalır!? Nice pervaneler o zayıf mum ışığına atılmışlardır

da kanatlarını yakıp onun dibine düşmüşlerdir! O zaman "Aaaahh!" derler ki, ne faide!... Mumdan, mum ışığından medet umanlara, lisân-ı hal ile mum der ki: "*Ben yandım; seni, yanmadan, cefâ ve elemden nasıl kurtarabilirim?*" Sabah olunca mum söner, meclis dağılır, yanlış görüşlüler nedâmet içinde kalırlar!

Hayat, tarih bütün bunların örnekleri ile doludur. Çok kişiler imrenir: "*Keşke ben de filan gibi bir başkan olsam, padişah olsam*" diyerekten. Böylelerine *kısır görüşlü* denir. **Başkan, adı üstünde başında kan kokan insan demektir.** Cihandâra bir gün, cihan dar gelir! O: "*Keşke...*" diyen kişi, işin sonunu görünce, "*Aman!... İyi ki, ben olmamışım!*" der.

Kısacası hayatta işin önünü düşünsen, evdeki hesap pazara uymuyor! Sonunu düşünsen ihtimaller gerçeklere uymuyor! O halde ne yapmalı? O halde, kaza ve kadere teslim olmalı! İşte hakikatte *müslüman, teslim olan demektir.*

O şiddetli arzular, o devamlı hevesler belki insanın eline birşeyler geçmesini sağlar fakat, bu elde edilenlerin hepsi hakikat ve ebedî saâdet karşısında oyuncak mesâbesindedir! Çocuk, çok hırçınlık yapıp ağlamaya başlayınca susturmak için eline oyuncak verirler. Fakat oyuncuğun hayatta herhangi bir değeri yoktur. Küçük bir araba veya bir bebek sonunda kimin işine yarar? O, çocukluk döneminde çocuğun oyalanmasını sağlar. İşte hayatta elde edilenler; o kasalar, o masalar, o rütbeler de hakikatte birer oyuncaktır. Ebedî hayatta kimsenin işine yaramaz!

Buralarda yanlış anlatmalar, anlamalar olur, hiç bir zaman: "*Çek elini herşeyden, otur bir köşede denilmek istenmiyor!*". Sakın bu şekilde anlaşılmasın. Kur'ân'ın çizdiği hudutlar dahilinde her işle meşgul olunacak, ancak kalıp ile kalbin vazifesi ayrılaraktan çalışılacak. Bu bir! İkincisi, kürreden zerreye ne varsa âlemde, insanın kendisi de dahil olmak üzere, soyut ve somut, her şeyin Allah'a ait olduğunu hakka'l-yakîn bilerek çalışacak. Hakka'l-yakîn bilecek!

Bilmenin mertebeleri vardır. Birincisinde **zihnen** bilir insan, *teorik* dedikleri; ikincisinde **görerek, duyarak** bilir; üçüncüsünde **olarak** bilir. Meselâ; sen mâlumâtın arasında yer yüzünde "Mekke" adında bir yer olduğunu bilirsin. Buna *ilme'l-yakîn bilmek* denir. Sonra eline bir fırsat geçer, Hacc farızını eda etmek için Mekke'ye gidersin ve görürsün. Buna *ayne'l-yakîn bilmek* derler. Nihayet orada yerleşirsin, örfünü, adetini, kelâmını, nizamını elde ederekten tam bir Mekkeli olursun. Buna da *hakka'l-yakîn bilmek* derler...

İşte insan da hakikate vasıl olabilmek için, herşeyin Allah'a ait olduğunu, hakka'l-yakîn derecesinde bilecek, öyle çalışacak. Bütün o gayretler, mesâilér, telâşlar, kazanmalar, kaybetmeler, kalıpta kalacak, kalbe sızmayacak! Huzurun ve huzursuzluğun yeri kalbidir. Bu kalb, vücudumuzun sol tarafında, dakikada 70-80 defa atış yapan et parçası değildir. O, maddî vücudumuzun kalbidir. Bizim bir de mânevî vücudumuz vardır. İşte burada sözü edilen kalb, mânevî vücûdun kalbidir. İşte burası; ne taşla-toprakla, ne makamla, ne mekanla, ne masa ile ne kasa ile... Yalnızca "HAK" ile meşgul olacak. Allah

ile ünsiyetin ve hayattan kâm almanın çaresi, çıkar yolu budur! Kâm almak ancak böyle mümkün olur. İşte Mevlânâ'nın asıl dâvası da budur.

Evet, hatt-ı zâtında *"ömrü dünya bir dakika, ömrü âdem bir nefes!"* Çok kısacık bir süredir hayat denilen, ama kısa da olsa insan bu âlemden hiç birşey anlamadan giderse, pek yazık olur!

Kâm alırsa, Allah sevgisi ve bu sevgiyi kaybetme korkusu başlar. Sevgi müntehâsında AŞK mertebesine erişir. "AŞK"ın tarifini yukarıda yapmıştık. O tarifi üzerine yeni bir tarif gerekiyor: "AŞK, maşukun rızasıdır." Bu tarif "AŞK"ın sıfatıdır. Sevgilisi ne istiyorsa, âşık'ın onu yapması icâbeder! Âşıkda arzu hayal edilmez. O sevgilisine tâbîdir. Malını isterse edâya, canını isterse fedâya hazırdır. Âşık! Çünkü yine hakka'l-yakîn biliyor ki, her ne varsa Hakk'a aittir, taşıdığı can bile O'ndan gelir.

***Canı cânan dilemiş, vermemek olmaz ey dil,
Hem ne nizâ eyleyelim, ol, ne senindir, ne benim...***

Evet! Âşık daima sevgilisi ile beraber, O'nun rızası dahilinde bulunur. *Aşk'ın kuralı böyledir.* Mâşûk böyle ister. Nitekim Hz. Mevlânâ: *"Ben kafiye düşünüyorum, fakat sevgilim: 'Benim didârımdan başka bir şey düşünme' diyor"* şeklinde bu kuralı özetliyor.

Şüphesiz ki, bütün bu kâniattaki cismânî ve nûrânî varlıklar, Allah'ın esmâ ve sıfatlarının tecellîsinden ibârettir. Varlıktaki vücûd zahirîdir, görünüştedir. Zahirde *"ben"* de varım, *"sen"* de varsın, *"O"* da var. Amma!! Hakikatte ne *"ben"* varım, ne *"sen"* varsın, yalnız *"O"* var. *Şeyh Gâlib,*

o kıymetli Mevlevî şairi: "**Sen yoksun, o benlikler hep vehm-i gümânındır**" diyor. Sen varım zannedersin, "benim" dersin ama, bütün bunlar senin vehminden ibarettir, buyurur. Bir Mevlevî böyle konuşmayı elbette Mevlânâ'dan öğrenmiştir. Kanaatları bu ekolden aldığı feyzin meyveleridir. Nitekim Hz. Mevlânâ, Hakk'ın vücûduna nisbet ile kendi vücûdunu "yok" bildiğini ifade buyurur. "*Şu mevhum varlıktan geçtim*" der.

Cenâb-ı Hak'ın esmâ ve sıfatı ile zuhuru, görünür hale gelmesi, O'nun bir tecellîsidir. Tecellî ettiği yer O'nun mazharıdır. Cenâb-ı Hak öyle bir kudrete sahibdir ki, bir tecellî ettiği yerde iki defa aynı tecellîde bulunmaz. Keza iki ayrı mazhara, tıpatıp birbirine benzeyen iki tecellîde bulunmaz. Allah'ın işlerinde hiç tekerrür yoktur, daima teceddüt vardır, her tecellî yeni bir tecellîdir. Kur'ân'da: "**Allah her an başka bir şe'n ile tecellî eder**" buyrulmuştur.

Biz konuşurken "ben" veya "sen" diyerekten konuşuruz ya, demek ki bu "benlik"lerin ve "senlik"lerin hepsi sahte imiş. Görüyoruz ki, ölenlerde bunlar kayboluyor.

Ölüm iki türlüdür: *İzdirarî ölüm* (zorunlu). "**Her nefis ölümü tadacaktır**" kaidesinin örneği olan ölüm... İkincisi: *İhtiyârî ölüm*. İşte bu ikincisi şahsın, kendisindeki "benlik"in sahte olduğunu iyice, hakka'l-yakîn olarak bilmesi demektir. Buna "**ölmeden evvel ölmek**" denir (*Mutû kable en temûtu*). İşte asıl hayat ölümden sonra başlamaktadır. Zira, benlik sahibi iken, sahte bir benlikle algılanan hayat da sahtedir. Bunlardan sonra Hz. Mevlânâ'nın şu sözü artık anlaşılır:

*"Ey bu yolun yolcusu! Âşıklar gerçek hayatı ölmekte bulurlar.
Gönül vermeyince sen gönül bulamazsın!"*

Hallâc-ı Mansûr'dan da aynı söz: *"Ey benim mütemed
dostlarım! Beni öldürün, zira hayatım katlimdedir."*

Aşk'ta hayat vuslattan ibarettir. Buna *"likâ"* denir.. O halde likâ, yani vuslat ölümle kâbidir. Çünkü *"Ölmek, Allah'a kavuşmaktır"* buyrulmuştur. Ölümün de kıymetlisi *"İradi ölüm"* olanıdır. Öbürü zaten istesen de, istemesen de olur.

Yine Mesnevî'de bunun çok tatlı bir misali vardır: Denizde, küçük bir koyda, üç balık varmış. Balıkçılar da oraya sık gelirlermiş. Bu üç balık, o balıkçılardan usanmışlar. Kurtulmak için birisi, orayı terketmiş ve deryalara açılmış. Ashında hayat da böyle küçük bir koy demektir. Herkes kaza ve kader oklarına muhatabdır. Koyu terkeden kurtulur. Diğer iki balık orada kalmışlar. Balıkçılar geldiği zaman, bunlardan birisi, kendine "ölü" süsü vermiş. Balıkçılar tutunca buna bakmışlar, "ölmüş" diyerek denize iade etmişler. Yani balık "iradi ölüm" ile kendini kurtarmış. Üçüncüsü ise bunların yoluna gidememiş ve neticede kendini tavada bulmuş!

Demek ki kalıp ile kalbin vazifesini ayırdıktan sonra, kalbi yalnızca zikrullahı taahhüs etmek lâzım. Kalıbın tabibe ihtiyacı olduğu gibi; kalbin de habibe ihtiyacı vardır. Habîb, yani sevgili yalnızca Allah'dır. Sevme duygumuzu, yaratıklardan hiç birine değil, Allah'a yöneltmemiz şarttır. Zira, âşkın şartlarından birisi de bölünmezliktir. *"Âşk, kabili tecezzî değildir"*, bölünmez. Yani hem şunu sevmek,

hem bunu sevmek olmaz. Şayet eşyaya karşı sevgi uyanırsa onu infak etmek lazım. Kur'anda âyet vardır: "**Sevdiklerinizden infak etmedikçe, sevgililerinizden vazgeçmedikçe birr-ü hayra asla nâil olamazsınız**" buyrulur..

Müslümanlar içerisinde, sevdiklerinden infâk eden bir sınıf vardır. Bunlara "*E b r a r*" sınıfı denir. Meselâ bir yerde çok kaliteli, paltoluk bir kumaş görmüş, hoşuna gitmiş ve bir paltoluk kestirmiş. Bölgesinin en usta, marifetli bir terziğine de ölçü verip diktirtmiş. Sonra almış zevkle giymeye başlamış. İlk giydiği gün, sokakta, kolsuz gömlekle gezen, soğuktan sînelerini çatmış bulunan birine rastlamış, belli ki muhtaç, buna bir palto hediye etmek lazım, evde eski paltosu da var ama, o anda sırtında hevesle alıp diktirdiği ve zevkle giymeye başladığı, henüz pek sevdiği yeni paltosunu, hemen çıkartıp, o soğuktan titreyenin sırtına giydirebiliyorsa, bu zât ebrar sınıfına dahil demektir! Kabul etmek lazım ki, öyle kolay kolay herkesin yapacağı bir iş değildir. Sonra: "**sevdiklerinizden infak ediniz**" buyruluyor, yani sevilenler arasında infakı şer'an mümkün olmayan şeyler de vardır. Yanlış anlaşılmasın, onun için müşahhas örnek vermek zorunluluğunu hissettim.

Sonra yukarda bahsi geçti, "*sahte benlik*" aradan çıktıktan sonra, insan bakar ki, soğuk da O'nun, titreyen de O'nun, palto da O'nun, veren de O, herşey O'nun; O'ndan başka kimin nesi var ki? *Fuzûlî*'nin dediği gibi;

***Nem var ki lâf edem özümnden?
Mahveyle beni benim gözümden...***

Kimin nesi var, hepsi O'nun...

Hz. Mevlânâ bu "benlik"deki sahtelik konusunu, o kadar hassas işliyor ki, hayran kalmamak imkansız! Bakınız ne diyor: "*Ben sevgilinin gönlünü ve rızasını aradım.*" Yukarda belirtildi: "*Âşk Mâşûk'un rızasıdır.*" Bu itibarla Âşık burada sevgilisinin gönlünü ve rızasını arıyor. "*Ben sevgilimin gönlünü ve rızasını aradım. O ise, melâl ve istiğnâ yoluyla yüz türlü bahâne buldu.*" Bunu açıklamak için başka bir örnek vereceğim: Hak dostlarından biri: "*Yâ Rabbi! Ben senden râzıyım, sen de benden râzı ol*" diye dua edermiş. İlhâm ile kendisine: "*Bizden râzı olsaydın, rızâmızı istemezdin*" diye cevap gelmiş! Aşık: "*Sen de benden*" dedi ya! Sahte benlik kokusu oldu! Mevlânâ da mısrasında "ben"le başladı, onda da aynısı oldu!

Tabii bunlar Hz. Mevlânâ'nın hataya düştüğünü ifade etmez. Okuyanları intibâha davet etmek için böyle kullanmıştır. Yani okuyanlara ve dinleyenlere: "*Sakin -ben- demeyiniz, -benliğinizden bahsetmeyiniz-*" demek istemiştir. Ve yine devamla: "*Bu akıl da, bu can da sana müstâğraktır*' dedim. '*Git, git bana masal okuma*' cevâbını verdi". Yani evvelâ, aklın ve canın kendine ait olduğunu kabul ediyorsun, sonra bana fedâ ettiğini ifade ediyorsun. Onlar niçin seninmiş!?

Sevgilinin cevâbını Hz. Mevlânâ kendisi genişleterek anlatıyor: "*Ben senin düşündüğünü bilmez miyim? -Sevgili böyle söylüyor- Ey iki gören, yani bana mukabil kendine vücûd verib de, 'aklın da canın da sana müstâğraktır' diyen! Sen dostu nasıl görmüşsün? Hâlâ onu ve kendini*

ayrı mı farzediyorsun, onun varlığı karşısında kendine vücûd mu veriyorsun?".

Burada sevgilisinin dilinden Hz. Mevlânâ'ya söyleniyor zannedilir. Zâhiren öyledir. Fakat bu sözler, Hz. Mevlânâ'nın dilinden yetiştirmek istediği kimselere hitâbdır. Kendine söyleniyormuş gibi göstermek, bu büyük zâtların *metodları* icâbıdır, nezâketleri gereğidir. Yani *kızıma söyleyim, gelinim anlatsın*, kabilinden. "*Benlik*" terbiyesi zor bir şeydir. Terbiye edeyim derken onu tahrîş etmemek icâb ediyor.

İşte öz kültürümüzü işleyen ve besleyen, böylesine kabiliyetli ve ince ruhlu Hakk dostları el çekince bu bağdan, çubuklar odun oldu, üzümler şarab; insanlar kabalaştı, gönüller harab!

"*Benlik*" terbiyesinin revaçta olduğu devirlerde, iki kişinin konuşması sırasında, hitab eden kendisi için: "*beneniz*" tâbirini kullanırdı ki "*köleniz*" demektir. Muhatabı için de: "*zâtı âliniz*" derdi. Ne "*benlikten*", ne "*sen*"likten söz edilirdi. Bunlar, kendi öz kültürümüzle beraber bugünün insanını terkettiler! Sahib çıkan olmadı!

Müslüman itikâdında "*Allah hatâdan münezzehtir*". "*Kusur kula aittir*". Çünkü hata, noksanlık ve âcziyet ifâdesidir. Allah için ise, noksanlık ve âcziyet söz konusu değildir. Bunlar kullara ait sıfatlardır. Kul noksanlığı ve acziyetinden dolayı kemâle talibdir. Şimdiki insanlar da dikkat edilirse, müsbet işleri kendilerine; menfleri ise karşılardakine ayırırlar. Ama bu bir nevî "*Tanrı olma*" hevesidir! Firavun'lar ve Nemrûd'lar da böyle yapardı!

İşte terbiye görmemiş "benlik", adamı bu derece yanlış yollara sevkeder. Dedelerimizin düşünüş ve davranış tarzları böyle değildi elbette. Onlar taşıdıkları faziletleri, zorlu bir nefis terbiyesi sonucunda elde etmişlerdi. Biz mirâsyedi evlatlar, o yüksek düşünceleri ve asil davranışları bedâva ve çilesiz bulduğumuz için kolayca harcaıverdik! "*Ucuz alan ucuz verir*" diyor Mevlânâ.. "*Bir çocuk, bir mücevheri bir somun ekmeğe değişir!*" diyor.

Bu yolda aşk tedârik etmek lazım! Aşk olmadıkça kuru bilgilerle insan ne kendini islâh edebilir, ne de başkasını terbiye edebilir. Bilgili insan çok, fakat, aşk olmayınca bilginin etkinliği kalmıyor. Aşkın derecesine bakınız: "*Ben öyle bir aşka müstâğrakım ki, evvelkilerin de, sonrakilerin de aşkı, bendenkinde müstâğraktır.*" Bunun için asırlar sonra bile, akıllı insanların hayranlığını celbediyor. Dünyanın her köşesinde ismi anılıyor, kürsüleri kuruluyor, ilimlere mevzu oluyor. Kaldı ki ortaya koyduğu ledünnî bilgiler ve hikmetler, kendinde bulunanın küçük bir kısmından ibâret olduğunu beyân ediyor: "*Ben bu esrârı (sırları), mücmel ve muhtasar söyledim, üstü kapalı özetledim. Açıkca beyân etmedim. Detâylı ve genişçe anlatılacak olsa, anlatanın dili, dinleyenlerin idrâki yanar!*" diyor!.

Tasavvûf ehline "*Sofî*"de denir. Bunu "*Sofu*" kelimesi ile karıştırmamak gerekir. Sofî'de; sâfiyet, mülâyemet ve nezâket vardır. Sofu'da kabalık, inât ve en'âniyet görülür. Sofî'ler konuşmalarında ve yazmalarında, sohbetlerinde bir takım özel terimler kullanırlar. Bu terimler sayesinde ifadelerini rumuz ve işaretlerle süslerler. Böylece an-

latımlarını bu işlerin ehli olmayanlardan gizlemiş olurlar. Filhakika ehil olmayanlar bunların sözlerini yanlış anlayabilirler. Netice itibariyle ortalığa fesat tohumları ekebilirler. Bu bakımdan sofîyye grubundan bir çok âlim, sohbetlerini bir kitabda toplamaksızın, ehil kimselerden oluşan toplantılara emanet etmiştir. Nitekim Hz. Mevlânâ: *"Söyleyeceğim çoktur ama, sükut ediyorum, susmayı tercih ediyorum. Çok tatlı olduğumdan ekşi yüzlü oturuyorum"* buyurmuştur. Yani, "bende İlâhi maârif vardır. En büyük zevk İlâhî maariftedir. Çok tatlıdır ve lezzetlidir. Bu tatlılığa rağmen, ehil olmayanlara yüz vermemek için, ekşi yüzlü oturuyorum" manasına...

İşte bunun için adam yetiştirmek gerekiyor. Kültür hazinemizi teşkil eden ve izbe yerlerde rutûbete terk edilen eserlerin ne lisânından, ne yazısından ve ne de rumûz ve işâretlerinden anlayan var! Mevcutların sayısı son derece azaldı. Konuya araştırma metodları ile girmek zorunluğu var. Kurumlar oluşturmak ve sofî kavrayışında eleman yetiştirmek gerekiyor.

Dünyanın her yerinde, şiddetli bastıran kış mevsimi gibi, gâyet soğuk bir dinsizlik ve irfansızlık çöktü. Ve bu mevsim epey uzun sürdü. Müslümanlar âdeta taşlaştı. İçinde bulunduğumuz dönemde, görüyorsunuz her yerde müslüman kıyımı oluyor. Ama diğer müslüman ülkeler bu olaylardan istenildiği ve beklenildiği kadar etkilenmiyorlar! Sanki taş kesilmişler!

Hiç bir şeyin devamı bâkî değildir. Bir gün sona erer.

Bu kış da sona erecektir elbette, bahar kendini gösterecektir. O zaman ne olacak!? Hz. Mevlânâ buyuruyor ki: "*Bahar mevsiminde bir taş yeşerir mi? Toprak ol ki, senden renk renk güller ve çiçekler yetişsin!*".

Toprakta bir takım özellikler vardır. Evvela tevazû, alçak gönüllülük!... Ayağımızın altında çiğneriz, bütün pisliklerimizi üzerine, içine dökeriz, kazarız, kazmalarız! O yine ekiniyle ekmeğimizi, sebzesiyle-meyvesiyle soframızı verir, önümüze kor, ikrâm eder! Ama bir de burada, Cenâb-ı Hak'ın *Celâl* tecellisi vardır. Toprağın, üstündeki kandan, zalimdeki isyândan, tüyleri ürperir ikrâh ile hareket ederek, heyelanlar, depremler ve türlü âfetler sergiler.

Hz. Mevlânâ, Sofiye, topraktaki cemâl tecellisinden ders almasını tavsiye ediyor. İşte bahar geldiği zaman, taş gibi durmak değil de, toprak gibi etkilenecek kıvama gelmesini tenbîh ediyor. Yani müslümanlara "*hazırlanın*" mesajını veriyor.

Tevâzû aynı zamanda insandaki sahte benliği de zayıflatır veya onun kalmadığını ifâde eder. Mü'min Hakk'da fânî olunca, yani kendine vücûd vermeden, farz ibâdetlerinden başka, Hakk'a yaklaşmak için nâfile ibâdetlerine de devam ederse, Rasûlullah *aleyhisselâtu vesselâm* Efendimizin haber verdiklerine göre: ***Cenâb-ı Hak o kulun, gören gözü, işiten kulağı ve tutan eli olacaktır.*** Müslümanlar bu mertebeye gelseler, hangi güçlük karşılarında tutunabilir acaba?!

Dileyelim, çalışalım Hakk nâsîb ederse olalım!
Âmin...